

Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (veliki senat)

z dne 16. julija 2015*

„Direktiva 2000/43/ES — Načelo enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost — Mestne četrti, v katerih večinoma živijo osebe romskega porekla — Namestitev števecv za električno energijo na stebrih, ki so del električnega omrežja, napeljanega po zraku, na višini od šest do sedem metrov — Pojma ‚neposredna diskriminacija‘ in ‚posredna diskriminacija‘ — Dokazno breme — Morebitna upravičenost — Preprečevanje posegov v števecv za električno energijo in nezakonitih priklopov — Sorazmernost — Splošnost ukrepa — Žaljiv in stigmatizirajoč učinek ukrepa — Direktivi 2006/32/ES in 2009/72/ES — Nemožnost končnega uporabnika za nadzor svoje porabe električne energije“

V zadevi C-83/14,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ga je vložilo Administrativen sad Sofia-grad (Bolgarija) z odločbo z dne 5. februarja 2014, ki je prispela na Sodišče 17. februarja 2014, v postopku

ČEZ Razpredelenie Bulgarija AD

proti

Komisija za zaščita ot diskriminacija,

ob udeležbi

Anelie Nikolove,

Daržavna Komisija za energijno i vodno regulirane,

SODIŠČE (veliki senat),

v sestavi K. Lenaerts, podpredsednik, v funkciji predsednika, A. Tizzano, R. Silva de Lapuerta, predsednica senata, M. Ilešič in S. Rodin, predsednika senata, K. Jürimäe, predsednica senata, A. Rosas, E. Juhász, J. Malenovský, D. Šváby, sodniki, A. Prechal (poročevalka), sodnica, F. Biltgen in K. Likurgos, sodnika,

generalna pravobranilka: J. Kokott,

sodna tajnica: C. Strömholm, administratorka,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 13. januarja 2015,

* Jezik postopka: bolgarščina.

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

- za ČEZ Razpredelenie Bulgarija AD A. Ganev, V. Božilov in A. Džingov, odvetniki,
- za Komisija za zaščita ot diskriminacija A. Strašimirova, agentka,
- za A. Nikolovo S. Cox, barrister, ter M. Ferschtman in Y. Grozev, odvetnika,
- za bolgarsko vlado E. Petranova in D. Drambozova, agentki,
- za Evropsko komisijo D. Martin in D. Roussanov, agenta,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalne pravobranilke na obravnavi 12. marca 2015

izreka naslednjo

Sodbo

- 1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago členov 1 ter 2(1) in (2)(a) in (b) Direktive Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 20, zvezek 1, str. 23) ter člena 21 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah (v nadaljevanju: Listina).
- 2 Ta predlog je bil vložen v okviru postopka, v katerem je družba ČEZ Razpredelenie Bulgarija AD (v nadaljevanju: ČEZ RB) predlagala odpravo odločbe Komisija za zaščita ot diskriminacija (komisija za zaščito pred diskriminacijo, v nadaljevanju: KZD), s katero je ta družbi ČEZ RB naložila, naj preneha diskriminirati A. Nikolovo in naj se v prihodnosti vzdrži takega diskriminatornega ravnanja.

Pravni okvir

Pravo Unije

Direktiva 2000/43

- 3 V uvodnih izjavah 2, 3, 9, 12, 13, 15, 16 in 28 Direktive 2000/43 je navedeno:
 - „(2) Evropska unija skladno s členom 6 Pogodbe o Evropski uniji temelji na načelih svobode, demokracije, spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter vladavine prava, na načelih, ki so skupna državam članicam in bi morala spoštovati temeljne pravice, ki jih zagotavlja Evropska konvencija za zaščito [o varstvu] človekovih pravic in temeljnih svoboščin[, podpisana v Rimu 4. novembra 1950,] in kakršne izhajajo iz ustavnih tradicij, skupnih državam članicam kot splošna načela prava Skupnosti.
 - (3) Pravica do enakosti pred zakonom in zaščita pred diskriminacijo za vse ljudi predstavlja univerzalno pravico, ki jo priznava Splošna deklaracija o človekovih pravicah, Konvencija Združenih narodov o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk, Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije in sporazumi Združenih narodov o državljskih in političnih pravicah ter o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah in pa Evropska konvencija za zaščito [o varstvu] človekovih pravic in temeljnih svoboščin, katerih podpisnice so vse države članice.

[...]

(9) Diskriminacija, ki temelji na rasi ali narodnosti, lahko oslabi doseganje ciljev Pogodbe ES, zlasti doseganje visoke ravni zaposlovanja in socialnega varstva, porast življenjskega standarda in kakovosti življenja, gospodarske in socialne kohezije ter solidarnosti. Poleg tega lahko oslabi cilj razvijanja Evropske unije kot območja svobode, varnosti in pravice.

[...]

(12) Da bi zagotovili razvoj demokratičnih in strpnih družb, ki omogočajo sodelovanje vseh oseb ne glede na njihovo raso ali narodnost, bi morali posebni ukrepi na področju diskriminacije, ki temelji na rasi ali narodnosti, segati dlje od dostopa do zaposlitvenih in samozaposlitvenih dejavnosti in zajemati področja, kakršna so izobraževanje, socialna zaščita, vključno s socialnim in zdravstvenim varstvom, socialne ugodnosti in dostop do dobrin in storitev ter preskrba z njimi.

(13) V ta namen bi morali po vsej Skupnosti prepovedati vsako neposredno ali posredno diskriminacijo na podlagi rase ali narodnosti v zvezi s področji, ki jih obsega ta direktiva. [...]

[...]

(15) Presoja dejstev, iz katerih je mogoče sklepati obstoj neposredne ali posredne diskriminacije, je predmet nacionalnih pravosodnih ali drugih pristojnih organov v skladu s predpisi nacionalne zakonodaje ali prakse. Taki predpisi lahko določajo, da se predvsem posredna diskriminacija ugotavlja z vsemi sredstvi, vključno na podlagi statistične evidence.

(16) Pomembno je zaščititi vse fizične osebe pred diskriminacijo na podlagi rase ali narodnosti. Države članice bi morale tam, kjer je to primerno, in v skladu s svojo nacionalno tradicijo in prakso predvideti tudi zaščito za pravne osebe, če so izpostavljene diskriminaciji na podlagi rase ali narodnosti svojih članov.

[...]

(28) [...] države članice cilja te direktive, namreč zagotavljanja skupne visoke ravni zaščite pred diskriminacijo v vseh državah članicah, ne morejo doseči zadovoljivo [...]"

4 V skladu s členom 1 Direktive 2000/43 je „[njen namen] [...] določiti okvir za boj proti diskriminaciji na podlagi rase ali narodnosti, da bi v državah članicah uveljavili načelo enakega obravnavanja“.

5 Člen 2 te direktive, naslovljen „Pojem diskriminacije“, določa:

„1. V tej direktivi ‚načelo enakega obravnavanja‘ pomeni, da ne sme biti nobene neposredne ali posredne diskriminacije na podlagi rase ali narodnosti.

2. V odstavku 1:

(a) se za neposredno diskriminacijo šteje, če se ena oseba obravnava manj ugodno, kakor se obravnava, se je obravnavala ali pa bi se obravnavala druga oseba v primerljivem položaju na podlagi rase ali narodnosti;

(b) se za posredno diskriminacijo šteje, če bi na videz nevtralna določba, merilo ali praksa postavila osebe neke rase ali narodnosti v posebno neugoden položaj v primerjavi z drugimi osebami, razen če to določbo, merilo ali prakso objektivno upravičuje zakonit cilj in če so sredstva za doseganje tega cilja ustrezna in potrebna.

3. Nadlegovanje se šteje za diskriminacijo v smislu odstavka 1, če pride do nezaželenega ravnanja, povezanega z raso ali narodnostjo, katerega namen ali posledica je kratenje dostojanstva osebe in ustvarjanje zastrašujočega, sovražnega, ponižujočega, sramotilnega ali žaljivega okolja. [...]

[...]“

- 6 Člen 3 navedene direktive, naslovljen „Področje uporabe“, v odstavku 1(h) določa:

„Ta direktiva se uporablja v okviru pristojnosti, dodeljenih Skupnosti, za vse osebe [...] v zvezi:

[...]

(h) z dostopom do dobrin in storitev, ki so na voljo javnosti, vključno s stanovanji, in preskrba z njimi.“

- 7 Člen 6 Direktive 2000/43, naslovljen „Minimalne zahteve“, v odstavku 1 določa:

„Države članice lahko uvedejo ali ohranijo določbe, ki so ugodnejše za zaščito načela enakega obravnavanja kakor tiste, ki jih določa ta direktiva.“

- 8 Člen 8 te direktive, naslovljen „Dokazno breme“, v odstavku 1 določa:

„Države članice skladno s svojimi nacionalnimi pravosodnimi sistemi sprejmejo potrebne ukrepe, s katerimi zagotovijo, da mora toženec dokazati, da ni bilo kršeno načelo enakega obravnavanja, če osebe, ki menijo, da jim je bila storjena krivica, ker ni bilo uporabljeno načelo enakega obravnavanja, na sodišču ali pri drugem pristojnem organu predstavijo dejstva, na podlagi katerih se lahko domneva, da je prišlo do neposredne ali posredne diskriminacije.“

Direktiva 2006/32/ES

- 9 V uvodni izjavi 29 Direktive 2006/32/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. aprila 2006 o učinkovitosti rabe končne energije in o energetske storitvah ter o razveljavitvi Direktive Sveta 93/76/EGS (UL L 114, str. 64) je bilo navedeno:

„Da bi lahko končni porabniki sprejemali bolj informirane odločitve v zvezi z njihovo porabo energije, bi jim bilo treba zagotoviti primerno količino informacij o tem in druge ustrezne informacije [...] Poleg tega bi bilo treba potrošnike na dejaven način spodbujati k rednemu odčitavanju svojih števec.“

- 10 Člen 13(1), prvi pododstavek, Direktive 2006/32 je določal:

„Države članice zagotovijo, v mejah tehnične izvedljivosti, finančne sprejemljivosti in sorazmerno z morebitnimi prihranki energije, da imajo končni odjemalci električne energije [...] na voljo individualne števece po konkurenčnih cenah, ki natančno prikazujejo dejansko količino porabljene energije končnega odjemalca in podajo dejanski čas njene porabe.“

Direktiva 2009/72/ES

- 11 Člen 3 Direktive 2009/72/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. julija 2009 o skupnih pravilih notranjega trga z električno energijo in o razveljavitvi Direktive 2003/54/ES (UL L 211, str. 55) v odstavkih 3 in 7 določa:

„3. Države članice zagotovijo, da vsi gospodinjski odjemalci [...] uživajo univerzalne storitve, to je pravico do oskrbe na njihovem območju z električno energijo določene kakovosti po razumnih, lahko in jasno primerljivih ter preglednih in nediskriminatornih cenah. [...]

[...]

7. Države članice sprejmejo ustrezne ukrepe, da zaščitijo končne odjemalce [...] Vsaj kar zadeva gospodinjske odjemalce, ti ukrepi vključujejo ukrepe, navedene v Prilogi I.“

- 12 Točka 1(h) in (i) Priloge I k Direktivi 2009/72 določa:

„1. [...] namen ukrepov iz člena 3 [je] zagotoviti odjemalcem:

[...]

(h) da so jim na voljo podatki o njihovi porabi [...]; [in]

(i) da so ustrezno obveščeni o dejanski porabi električne energije in stroških, in sicer dovolj pogosto, da lahko sami uravnavajo svojo porabo električne energije. [...]

Bolgarsko pravo

Zakon o varstvu pred diskriminacijo

- 13 Člen 4 zakona o varstvu pred diskriminacijo (Zakon za zaščita ot diskriminacija, v nadaljevanju: ZZD) določa:

„1. Prepovedana je vsaka neposredna ali posredna diskriminacija na podlagi [...], rase, narodnosti, etnične pripadnosti, [...] osebnega položaja [...].

2. Neposredna diskriminacija je vsakršno manj ugodno obravnavanje posameznika na podlagi značilnosti iz odstavka 1, v primerjavi s tem, kako je obravnavan, je bil obravnavan ali bi bil obravnavan drug posameznik v primerljivih ali podobnih okoliščinah.

3. Posredna diskriminacija je postavitvev posameznika v manj ugoden položaj zaradi lastnosti iz odstavka 1 glede na druge posameznike na podlagi določbe, merila ali prakse, ki se zdi nevtralna, razen če je ta določba, merilo ali praksa objektivno utemeljena z zakonitim ciljem ter je ukrep, uporabljen za doseg tega cilja, primeren in nujen.“

- 14 Člen 1, točke od 7 do 9, dodatnih določb k ZZD, določa:

„V smislu tega zakona:

Točka 7. ‚Neugodno obravnavanje‘ pomeni vsakršno ravnanje ali opustitev, ki neposredno ali posredno vpliva na pravice ali legitimne interese.

Točka 8. „Na podlagi lastnosti iz člena 4(1)‘ pomeni na podlagi dejanskega sedanjega ali preteklega ali domnevnega obstoja ene ali več teh lastnosti pri diskriminirani osebi ali pri osebi, s katero je povezana ali glede katere je mogoče domnevati, da je povezana z njo, če je ta povezava razlog za diskriminacijo.

Točka 9. „Povezane osebe‘ so [...] osebe, ki jih je mogoče zaradi drugih razlogov šteti za neposredno ali posredno odvisne od žrtve, če je ta povezava vzrok diskriminacije; [...]“

15 Člen 40(1) in (2) ZZD določa:

„1. [KZD] je specializiran in neodvisen državni organ za preprečevanje diskriminacije, varstvo pred njo ter za zagotavljanje enakih možnosti.

2. KZD nadzira uporabo in spoštovanje tega zakona [...]“

Zakon o energetiki

16 Člen 10 zakona o energetiki (Zakon za energetikata, v nadaljevanju: ZE) določa, da „[r]egulacijo dejavnosti na področju energetike [...] zagotavlja državna komisija za reguliranje energetike in voda (Daržavna Komisija za energijno i vodno regulirane) [...] specializirani neodvisni državni organ“.

17 Člen 104a(4) ZE določa:

„Objavljeni splošni pogoji za končnega uporabnika začnejo veljati tudi brez izrecnega pisnega soglasja.“

18 Člen 120(1) in (3) ZE določa:

„1. Električna energija, dobavljena končnemu uporabniku, se meri z instrumenti za komercialno meritev, ki so last operaterja omrežja prenosa ali distribucije električne energije [...]

[...]

3. Operater omrežja prenosa ali distribucije električne energije določi vrsto, število merilnih instrumentov in naprav ter kraj njihove namestitve [...]“

Splošni pogoji družbe ČEZ RB

19 V členu 27 splošnih pogojev družbe ČEZ RB, kot jih je odobrila Daržavna Komisija za energijno i vodno regulirane, je določeno:

„1. Instrumenti za komercialno meritev [...] so nameščeni tako, da stranki omogočajo vizualno preverjanje prikazanih vrednosti.

2. Če so za varstvo življenja in zdravja ljudi, lastnine, kakovosti električne energije, nepretrgane oskrbe z električno energijo ter varnosti in zanesljivosti sistema oskrbe z energijo instrumenti za komercialno meritev nameščeni na težko dostopnih krajih, mora podjetje za dobavo električne energije na lastne stroške zagotoviti, da je vizualno preverjanje mogoče v roku treh dni po vložitvi pisne zahteve stranke.“

20 Glede navedene možnosti vizualnega preverjanja splošni pogoji družbe ČEZ RB določajo, da ta lahko zagotovi posebno vozilo z dvigalom, s katerim lahko njeni delavci odčitajo števec za električno energijo, nameščene visoko, in to informacijo posredujejo stranki. Poleg tega ima stranka možnost, da se ji doma odplačno namesti drugi števec, t. i. „kontrolni števec“.

Spor o glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

- 21 A. Nikolova kot samostojna podjetnica upravlja živilsko trgovino v mestu Dupnica (Bolgarija) v mestni četrti „Gizdova mahala“, kjer živijo predvsem osebe romskega porekla.
- 22 V letih 1999 in 2000 je družba ČEZ RB na betonske električne drogove, ki so del električnega omrežja, ki je napeljano po zraku, na višini od šest do sedem metrov namestila števec za električno energijo za vse odjemalce te četrti, medtem ko je družba ČEZ RB v drugih mestnih četrtih števec namestila na višini do 1,70 metra, običajno v potrošnikovem domu, na pročelju stavbe ali na ogradi (v nadaljevanju: sporna praksa).
- 23 A. Nikolova je decembra 2008 pri KZD vložila pritožbo, s katero je zatrjevala, da sporna praksa temelji na dejstvu, da je večina prebivalcev mestne četrti „Gizdova mahala“ romskega porekla in da je bila zaradi tega sama žrtev neposredne diskriminacije zaradi narodnosti (v bolgarščini „narodnost“). Zadevna stranka se je pritožila zlasti zato, ker ni mogla odčitati svojega števca za električno energijo, da bi preverila svojo porabo in se prepričala o pravilnosti računov, naslovljenih nanjo, ki so bili po njenem mnenju previsoki.
- 24 KZD je 6. aprila 2010 sprejela odločbo, v kateri je ugotovila, da gre pri sporni praksi za prepovedano posredno diskriminacijo na podlagi narodnosti v smislu člena 4(1) in (3) ZZZD.
- 25 Ta odločba je bila odpravljena s sodbo Varhoven administrativen sad (vrhovno upravno sodišče) z dne 19. maja 2011, zlasti zaradi tega, ker KZD ni navedla, glede na pripadnike katere druge narodnosti naj bi bila A. Nikolova diskriminirana. Zadeva je bila vrnjena v ponovno odločanje KZD.
- 26 KZD je 30. maja 2012 sprejela novo odločbo, v kateri je ugotovila, da je družba ČEZ RB neposredno diskriminirala A. Nikolovo na podlagi njenega „osebnega položaja“ v smislu člena 4(1) in (2) ZZZD, saj je zadevno osebo zaradi kraja njenega podjetja obravnavala manj ugodno od drugih strank družbe ČEZ RB, pri katerih so bili števcji nameščeni na dostopnih mestih.
- 27 Družba ČEZ RB je zoper to odločbo pri Administrativen sad Sofia-grad vložila tožbo.
- 28 Navedeno sodišče v predložitveni odločbi najprej ugotavlja, da Direktiva 2000/43 konkretno uveljavlja splošno načelo prepovedi diskriminacije na podlagi rase ali narodnosti, ki je med drugim določeno v členu 21 Listine, in da položaj iz postopka v glavni stvari spada na področje uporabe *ratione materiae* navedene direktive, kakor je opredeljeno v njenem členu 3(1)(h). Ker zato ne vidi razloga za dvom o uporabi prava Unije, navaja, da vprašanja za predhodno odločanje v zvezi s tem ni oblikovalo, in pri tem opozarja, da bo Sodišče vsekakor moralo presoditi o tem, preden se izreče o vprašanjih, ki mu jih je predložilo.
- 29 Predložitveno sodišče pojasni razloge, zakaj je na Sodišče naslovilo vprašanja, in najprej navede, da čeprav se je KZD sklicevala na diskriminacijo, ki temelji na „osebnem položaju“ A. Nikolove, in se je ta v svoji pritožbi napačno sklicevala na diskriminacijo, ki temelji na „narodnosti“, je treba zaščiteno osebno lastnost v tem primeru povezovati z romskim „etničnim poreklom“, ki je skupen večini oseb, ki živijo v mestni četrti „Gizdova mahala“.
- 30 Predložitveno sodišče v zvezi s tem meni, prvič, da gre pri romski skupnosti za etnično skupnost, ki ima v Bolgariji status etnične manjšine.
- 31 Drugič, poudarja, da čeprav statistike v zvezi s številčnostjo prebivalstva romskega porekla, ki živi v zadevni mestni četrti, niso na voljo, je ta četrt na splošno znana kot največja „romska četrt“ mesta Dupnica. Poleg tega med strankami v sporu ni sporno, da sporna praksa na splošno prevladuje le v „romskih četrtih“ različnih mest v Bolgariji. To naj bi bil glavni dejavnik za odločitev družbe ČEZ

RB, da števec za električno energijo namesti na nedostopno višino, in čeprav družba ČEZ RB ne trdi izrecno, da po njenem mnenju pretežno osebe romskega porekla izvajajo nezakonite priklope, naj bi bilo to razvidno iz konteksta.

- 32 Tretjič, predložitveno sodišče meni, da je KZD napačno menila, da romsko poreklo A. Nikolove ni bilo dokazano. S tem, da se je zadevna stranka v svoji pritožbi poistovetila s prebivalstvom romskega porekla iz mestne četrti „Gizdova mahala“, se naj bi namreč sama opredelila za osebo takega porekla. Navedeno sodišče, ki v zvezi s tem napotuje na sodbo Feryn (C-54/07, EU:C:2008:397), vsekakor meni, da obstoj diskriminacije ne predpostavlja, da je treba ugotoviti istovetnost pritožnika, ki trdi, da je žrtev take diskriminacije. Po mnenju tega sodišča poleg tega iz sodbe Coleman (C-303/06, EU:C:2008:415) izhaja, da uporaba načela enakega obravnavanja ni omejena le na osebe, ki imajo zaščiten osebno lastnost.
- 33 Predložitveno sodišče poudarja, da se prvo vprašanje za predhodno odločanje nanaša na zgoraj navedene ugotovitve.
- 34 Dalje, navedeno sodišče, čeprav se nagiba k ugotovitvi KZD, da je posledica sporne prakse neposredna diskriminacija, navaja, da je generalna pravobranilka J. Kokott v sklepnih predlogih, predstavljenih v zadevi Belov (C-394/11, EU:C:2012:585, točka 99), ugotovila, da praksa, kot je sporna praksa, na prvi pogled pomeni posredno diskriminacijo. To sodišče poleg tega ugotavlja, da je Varhoven administrativen sad v okviru podobnih zadev ugotovilo neobstoj vsakršne diskriminacije, neposredne ali posredne, na podlagi narodnosti.
- 35 Predložitveno sodišče v tem okviru izraža dvom glede pojmov „neposredna diskriminacija“ in „posredna diskriminacija“ iz točke (a) in (b) člena 2(2) Direktive 2000/43 in glede vprašanja, ali sporna praksa spada pod eno od teh opredelitev.
- 36 Nazadnje in ob predpostavki, da navedena praksa spada na področje člena 2(2)(b) te direktive, predložitveno sodišče dvomi, da bi jo bilo mogoče šteti za objektivno upravičeno, primerno in nujno v smislu navedene določbe. Poudarja zlasti, da je, čeprav družba ČEZ RB trdi, da je ta praksa upravičena zaradi obstoja več nezakonitih priklopov, škode in posegov v števec, navedena družba odstopila od svojih prvotnih zahtevkov pri KZD, od katere je zahtevala predložitev izvedenskega mnenja in zaslišanje prič, ker naj bi bila navedena ravnanja splošno znana. Poleg tega stranke predložitvenemu sodišču niso predložile dodatnih dokazov kljub zahtevam, ki so bile nanje naslovljene glede na dokazno breme. Navedeno sodišče dodaja, da so časopisni članki poročali o novih učinkovitih in za potrošnike manj omejujočih metodah, zlasti o uporabi števcov, ki distributerju omogočajo daljinsko odčitavanje in obveščanje v primeru poskusa manipulacije.
- 37 V teh okoliščinah je Administrativen sad Sofia-grad prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ta vprašanja:
- „1. Ali je treba izraz ‚narodnost‘ iz Direktive [2000/43] in [Listine] razlagati tako, da zajema strnjeno skupino bolgarskih državljanov romskega porekla, kakršni so ti, ki živijo v mestni četrti ‚Gizdova mahala‘ v mestu Dupnica?
 2. Ali je pojem ‚primerljiv položaj‘ v smislu člena 2(2)(a) Direktive 2000/43 mogoče uporabiti v obravnavanem dejanskem stanju, v katerem so instrumenti za komercialno meritev v ‚romskih mestnih četrtih‘ nameščeni na višini od 6 do 7 metrov, medtem ko so v drugih mestnih četrtih, v katerih ni strnjenegega romskega prebivalstva, običajno nameščeni na višini pod dvema metroma?
 3. Ali je treba člen 2(2)(a) Direktive 2000/43 razlagati tako, da je namestitev instrumentov za komercialno meritev v ‚romskih mestnih četrtih‘ na višini od 6 do 7 metrov manj ugodno obravnavanje prebivalstva romskega porekla v primerjavi s prebivalstvom drugega etničnega porekla?

4. Če gre za manj ugodno obravnavanje, ali je potem treba navedeno določbo razlagati tako, da to obravnavanje pri dejanskem stanju postopka v glavni stvari v celoti ali deloma temelji na okoliščini, da se nanaša na etnično skupino Romov?
5. Ali je na podlagi Direktive 2000/43 dopustna nacionalna določba, kakršen je člen 1(7) dopolnilnih določb k [ZZD], v skladu s katero je vsakršno ravnanje ali opustitev, ki neposredno ali posredno vpliva na pravice ali legitimne interese, „manj ugodno obravnavanje“?
6. Ali je mogoče pojem „na videz nevtralna praksa“ v smislu člena 2(2)(b) Direktive 2000/43 uporabiti za prakso [družbe ČEZ RB], v skladu s katero ta namešča instrumente za komercialno meritev na višini od 6 do 7 metrov? Kako je treba razlagati izraz „na videz“ – v smislu, da je praksa očitno nevtralna, ali v smislu, da se zdi nevtralna samo na prvi pogled, tj. je navidezno nevtralna?
7. Ali je za obstoj posredne diskriminacije v smislu člena 2(2)(b) Direktive 2000/43 potrebno, da nevtralna praksa postavi osebe na podlagi njihove rase ali narodnosti v posebno neugoden položaj, ali pa zadostuje, da ta praksa vpliva samo na osebe določene narodnosti? Ali je v povezavi s tem na podlagi člena 2(2)(b) Direktive 2000/43 dopustna nacionalna določba, kakršen je člen 4(3) ZZD, v skladu s katero gre za posredno diskriminacijo, če se posameznika postavi v manj ugoden položaj zaradi lastnosti iz odstavka 1 (vključno z etnično pripadnostjo)?
8. Kako je treba razlagati izraz „postaviti v posebno neugoden položaj“ v smislu člena 2(2)(b) Direktive 2000/43? Ali ustreza izrazu „se obravnava manj ugodno“, uporabljenemu v členu 2(2)(a) te direktive, ali pa obsega samo posebno velike, očitne in težke primere neenakega obravnavanja? Ali je praksa, opisana v obravnavanem primeru, posebno neugoden položaj? V primeru, da ne gre za posebno velik, očitni in težki primer postavljanja v manj ugoden položaj, ali to zadostuje, da bi se zanikala posredna diskriminacija (ne da bi preverili, ali je vsakokratna praksa upravičena, primerna in nujna glede na doseganje zakonitega cilja)?
9. Ali so na podlagi člena 2(2)(a) in (b) te direktive dopustni nacionalni predpisi, kakršen je člen 4(2) in (3) ZZD, ki za to, da bi bila podana neposredna diskriminacija, zahtevajo „manj ugodno obravnavanje“ in za to, da bi bila podana posredna diskriminacija, „postavitev v manj ugoden položaj“, ne da bi, kakor je to v navedeni direktivi, razlikovali na podlagi teže vsakokratnega neugodnega obravnavanja?
10. Ali je treba člen 2(2)(b) Direktive 2000/43 razlagati tako, da je sporna praksa družbe ČEZ RB glede na zagotavljanje varnosti električnega omrežja in evidentiranje porabe električne energije objektivno upravičena? Ali je ta praksa primerna tudi ob upoštevanju dolžnosti tožene stranke, da potrošnikom omogoči prost dostop do prikazanih vrednosti na števcih za električno energijo? Ali je ta praksa nujna, če so iz objav v medijih znana druga tehnično in finančno dostopna sredstva za zagotavljanje varnosti instrumentov za komercialne meritve?“

Vprašanja za predhodno odločanje

Uvodne ugotovitve

- 38 Kot je razvidno iz točke 28 te sodbe, čeprav predložitveno sodišče navaja, da zadevni položaj iz postopka v glavni stvari po njegovem mnenju spada na področje uporabe *ratione materiae* Direktive 2000/43, kakor je opredeljeno v njenem členu 3(1)(h), tako da po njegovem mnenju ni nujno, da vprašanje za predhodno odločanje v zvezi s tem naslovi na Sodišče, kljub temu poudarja, da je ta vidik prvi pogoj, o katerem bo Sodišče moralo presojati, preden bo preučilo vprašanja za predhodno odločanje, ki so mu predložena.

- 39 Medtem ko bolgarska vlada in Evropska komisija menita, da sporna praksa spada na to področje uporabe *ratione materiae*, družba ČEZ RB nasprotno trdi, da to ni tako. Po njenem mnenju je treba pojasnilo iz člena 3(1) Direktive 2000/43, v skladu s katero se ta uporablja „v okviru pristojnosti, dodeljenih [Uniji]“, razumeti tako, da se lahko navedena direktiva uporablja le v zvezi s položaji, ki spadajo na področje uporabe prava Unije, kar zahteva, da se materialno pravilo tega prava uporablja za zadevno dejansko stanje. Vendar naj Unija ne bi določila nobenega pravila v zvezi z namestitvijo števecov za električno energijo ali z vizualnim dostopom do njih.
- 40 V zvezi s tem je iz uvodne izjave 12 Direktive 2000/43 razvidno, da je zakonodajalec Unije menil, da bi za zagotovitev razvoja demokratičnih in strpnih družb, ki omogočajo sodelovanje vseh oseb ne glede na njihovo raso ali narodnost, morali posebni ukrepi na področju diskriminacije, ki temelji na rasi ali narodnosti, pokrivati zlasti področja, kot so ta, navedena v členu 3(1) te direktive (glej sodbo Runevič-Vardyn in Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, točka 41).
- 41 V členu 3(1)(h) Direktive 2000/43 je na splošno naveden dostop do dobrin in storitev ter ponujanje dobrin in storitev, ki so na voljo javnosti (glej sodbo Runevič-Vardyn in Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, točka 45).
- 42 Kot je Sodišče že razsodilo, glede na namen Direktive 2000/43 in na naravo pravic, ki se z njo varujejo, in glede na to, da je ta direktiva zgolj izraz načela enakosti na zadevnem področju, ki je eno od splošnih načel prava Unije, priznано s členom 21 Listine, področja uporabe navedene direktive ni mogoče opredeliti ozko (sodba Runevič-Vardyn in Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, točka 43).
- 43 V teh okoliščinah, in ker ni dvoma, kot je navedla generalna pravobranilka v točkah 38 in 39 sklepnih predlogov, da dobava električne energije spada v člen 3(1)(h) Direktive 2000/43, je treba to določbo razlagati tako, da namestitev števca za električno energijo pri končnem uporabniku, ki je pripomoček, neločljivo povezan z navedeno dobavo, spada na področje uporabe te direktive in je treba pri njej spoštovati načelo enakega obravnavanja, določenega v tej direktivi.
- 44 Glede sklicevanja iz člena 3(1) Direktive 2000/43 na „[...] okvir pristojnosti, dodeljenih [Uniji]“ v tem primeru zadošča ugotovitev, da določbe, kot je člen 13(1) Direktive 2006/32 ali člen 3(3) in (7) Direktive 2009/72 v povezavi z njeno Prilogo I, točka 1(h) in (i), zadevajo dajanje posamičnih števecov za električno energijo na razpolago končnim uporabnikom, ki v okviru univerzalne storitve zadevnim osebam omogočajo merjenje, spremljanje in uravnavanje njihove porabe energije. V zvezi s tem tako ni dvoma, da pogoji, v katerih so bili ti števci dani na razpolago, spadajo na področje pristojnosti Unije, zlasti na podlagi člena 95 ES, ki je postal člen 114 PDEU, ali člena 175 ES, ki je postal člen 191 PDEU, pri čemer gre za določbe, ki so pravna podlaga navedenih direktiv.

Prvo vprašanje

- 45 Prvo vprašanje se v skladu z njegovim besedilom nanaša na izraz „narodnost“ v smislu Direktive 2000/43 in člena 21 Listine in z njim se želi izvedeti, ali je treba ta izraz razlagati tako, da „zajema strnjeno skupino bolgarskih državljanov romskega porekla“, kakršni so ti, ki živijo v zadevni mestni četrti iz postopka v glavni stvari.
- 46 Glede na razdelane ugotovitve, ki jih v zvezi s tem vsebuje predložitvena odločba in kakor so povzete v točkah od 29 do 33 te sodbe, je očitno, da se vprašanja predložitvenega sodišča ne nanašajo na vprašanje, ali je romsko poreklo mogoče opredeliti kot „narodnost“ v smislu Direktive 2000/43 in na splošno prava Unije, kar navedeno sodišče pravilno šteje za samoumevno. Pojem narodnosti, ki izhaja iz ideje, da so za družbene skupine značilni zlasti skupno državljanstvo, vera, jezik, kulturno in tradicionalno poreklo in življenjsko okolje, se namreč uporablja za romsko skupnost (glej v tem smislu

v zvezi s členom 14 Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin sodbi ESČP Natčova in drugi proti Bolgariji, št. 43577/98 in 43579/98, ESČP 2005-VII, ter Sejdić in Finbci proti Bosni in Hercegovini, št. 27996/06 in 34836/06, točke od 43 do 45 in 50, ESČP 2009).

- 47 Po drugi strani, in kot je razvidno iz točk 31 in 32 te sodbe, naj bi bil odločilni dejavnik, zaradi katerega je predložitveno sodišče postavilo prvo vprašanje, dejstvo, da se sporna praksa izvaja v celotni mestni četrti, kjer živijo predvsem, a ne izključno, osebe romskega porekla.
- 48 Predložitveno sodišče v zvezi s tem meni, da je mogoče zaradi dejstva, da se je A. Nikolova s svojo pritožbo poistovetila s prebivalstvom romskega porekla, ki živi v zadevni mestni četrti, pri čemer je utrpela neprijetnosti, ki izhajajo iz sporne prakse, za zadevno stranko škodljivo, da se je sama opredelila za Rominjo. Navedeno sodišče pa tudi navaja, da če bi bilo treba za A. Nikolovo škodljivo, da ni romskega porekla, ta okoliščina ne bi vplivala na uporabo Direktive 2000/43 v tej zadevi, niti na dejstvo, da bi bila zadevna stranka v tej zadevi upravičena uveljavljati nespoštovanje navedene direktive v zvezi z njo.
- 49 A. Nikolova je v stališčih, ki jih je predložila Sodišču in jih je treba upoštevati, uradno navedla, da je bolgarske narodnosti, da se ni sama opredelila za Rominjo in da naj se je ne šteje kot tako.
- 50 Glede na zgoraj navedeno je treba ugotoviti, da predložitveno sodišče s prvim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba izraz „diskriminacija na podlagi narodnosti“ v smislu Direktive 2000/43 in zlasti njenih členov 1 in 2(1), po potrebi v povezavi s členom 21 Listine, razlagati tako, da se navedeni izraz v okoliščinah, kakršne so te iz postopka v glavni stvari, uporablja ne glede na to, ali zadevni ukrep iz postopka v glavni stvari vpliva na osebe neke narodnosti ali osebe, ki niso navedene narodnosti in se skupaj s prvimi obravnavajo manj ugodno ali so postavljene v posebno neugoden položaj, ki izhaja iz navedenega ukrepa.
- 51 V zvezi s tem in glede izrazov, ki jih vsebujejo določbe Direktive 2000/43, je treba navesti, da njen člen 1 določa, da je njen namen določiti okvir za boj proti „diskriminaciji na podlagi rase ali narodnosti“.
- 52 V členu 2(1) te direktive je načelo enakega obravnavanja opredeljeno kot neobstoje „nobene neposredne ali posredne diskriminacije na podlagi rase ali narodnosti“.
- 53 Kot je generalna pravobranilka navedla v točki 53 sklepnih predlogov, člen 2(2)(a) navedene direktive v večini jezikovnih različic določa, da gre za neposredno diskriminacijo, če se ena oseba obravnava manj ugodno, kakor se obravnava, se je obravnavala ali pa bi se obravnavala druga oseba v primerljivem položaju „na podlagi rase ali narodnosti“, le nekatere jezikovne različice navedene določbe se nanašajo na manj ugodno obravnavo, ki je je deležna oseba zaradi „svoje“ rase ali „svoje“ narodnosti.
- 54 Na podlagi člena 2(2)(b) Direktive 2000/43 gre za posredno diskriminacijo, „če bi na videz nevtralna določba, merilo ali praksa postavila osebe neke rase ali narodnosti v posebno neugoden položaj v primerjavi z drugimi osebami, razen če to določbo, merilo ali prakso objektivno upravičuje zakonit cilj in če so sredstva za doseganje tega cilja ustrezna in potrebna“.
- 55 Besedilo zgoraj navedenih določb kot tako zlasti ob upoštevanju različnosti jezikovnih različic Direktive 2000/43, navedene v točki 53 te sodbe, ne ponuja odgovora na vprašanje, ali načelo enakega obravnavanja, ki ga zagotavlja ta direktiva, velja le za tiste izmed oseb, na katere vpliva diskriminatorni ukrep na podlagi rase ali narodnosti, ki dejansko pripadajo zadevnim rasi ali narodnosti, zato je treba za razlago navedenih določb upoštevati tudi njihov okvir ter splošno sistematiko in namen Direktive 2000/43, katere del so (glej v tem smislu zlasti sodbi VEMW in drugi, C-17/03, EU:C:2005:362, točka 41 in navedena sodna praksa, ter Komisija/Portugalska, C-450/11, EU:C:2013:611, točka 47 in navedena sodna praksa).

- 56 V zvezi s tem je treba poudariti, da lahko sodna praksa Sodišča, na katero je že bilo opozorjeno v točki 42 te sodbe in v skladu s katero področja uporabe Direktive 2000/43 glede na njen cilj in naravo pravic, ki jih želi varovati, ni mogoče opredeliti ozko, v tem primeru utemelji razlago, v skladu s katero se načelo enakega obravnavanja, na katerega se navedena direktiva sklicuje, ne uporablja za določeno skupino oseb, ampak se uporablja na podlagi razlogov iz njenega člena 1, tako da je namen tega načela, da velja tudi za osebe, ki se, čeprav same ne pripadajo zadevni rasi ali narodnosti, zaradi enega od teh razlogov obravnavajo manj ugodno ali so postavljene v posebno neugoden položaj (glej po analogiji sodbo Coleman, C-303/06, EU:C:2008:415, točki 38 in 50).
- 57 Taka razlaga je poleg tega podprta z uvodno izjavo 16 in s členom 3(1) te direktive, v skladu s katerima zaščita pred diskriminacijo na podlagi rase ali narodnosti, ki jo ta zagotavlja, velja za „vse“ fizične osebe.
- 58 Potrjena je tudi tako z besedilom člena 13 ES, ki je po spremembah postal člen 19 PDEU in pomeni pravno podlago Direktive 2000/43, ki daje Uniji pristojnost, da sprejme ustrezne ukrepe za boj proti diskriminaciji, med drugim na podlagi rase in narodnosti (glej po analogiji sodbo Coleman, C-303/06, EU:C:2008:415, točka 38), kot tudi, kot je generalna pravobranilka navedla v točki 53 sklepnih predlogov, z načelom prepovedi diskriminacije na podlagi rase in etničnega porekla, določenim v členu 21 Listine, katerega konkretni izraz je navedena direktiva na stvarnih področjih, ki jih ureja (glej sodbo Runevič-Vardyn in Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, točka 43, in po analogiji sodbo Felber, C-529/13, EU:C:2015:20, točki 15 in 16).
- 59 Glede zadevnega položaja v postopku v glavni stvari in ob upoštevanju, da A. Nikolova ni romskega porekla, kot je zatrnila pred Sodiščem, je treba navesti, da je ravno romska narodnost, v tem primeru narodnost največjega dela drugih prebivalcev mestne četrti, v kateri opravlja svojo dejavnost, dejavnik, na podlagi katerega zadevna oseba meni, da je bila obravnavana manj ugodno ali postavljena v posebno neugoden položaj.
- 60 Glede na vse zgoraj navedeno je treba na prvo vprašanje odgovoriti, da je treba izraz „diskriminacija na podlagi narodnosti“ v smislu Direktive 2000/43 in zlasti njenih členov 1 in 2(1) razlagati tako, da se v okoliščinah, kot so te iz postopka v glavni stvari, v katerih so vsi električni števcji v mestni četrti, v kateri večinoma živijo prebivalci romskega porekla, nameščeni na stebrih, ki so del električnega omrežja, napeljanega po zraku, na višini od šest do sedem metrov, medtem ko so taki števcji v drugih mestnih četrtih nameščeni na višini pod dvema metroma, navedeni izraz uporablja ne glede na to, ali navedeni kolektivni ukrep vpliva na osebe neke narodnosti ali osebe, ki niso navedene narodnosti in se skupaj s prvimi obravnavajo manj ugodno ali so postavljene v posebno neugoden položaj, ki izhaja iz tega ukrepa.

Peto vprašanje

- 61 V skladu z besedilom petega vprašanja, ki ga je treba preučiti na drugem mestu, predložitveno sodišče sprašuje, ali je na podlagi Direktive 2000/43 dopusten člen 1(7) dopolnilnih določb k ZZD, v skladu s katerim je vsakršno ravnanje ali opustitev, ki neposredno ali posredno vpliva na „pravice ali legitimne interese“, „manj ugodno obravnavanje“.
- 62 Opozoriti je treba, da v okviru postopka, začetega v skladu s členom 267 PDEU, Sodišče ni pristojno, da se izreče o skladnosti pravnih pravil nacionalnega prava z določbami prava Unije. Po drugi strani je Sodišče pristojno, da nacionalnemu sodišču da vse napotke za razlago prava Unije, ki mu bodo omogočili presojo skladnosti pravnih pravil nacionalnega prava s predpisi Unije (glej zlasti sodbo Placanica in drugi, C-338/04, C-359/04 in C-360/04, EU:C:2007:133, točka 36 in navedena sodna praksa).
- 63 Poleg tega je treba navesti, da je iz pojasnil, ki jih je predložilo predložitveno sodišče, razvidno, da se navedeni izraz „manj ugodno obravnavanje“ v skladu z nacionalnim pravom uporablja za preverjanje obstoja tako neposredne kot posredne diskriminacije v smislu odstavka 2 in 3 člena 4 ZZD.

- 64 Glede na zgoraj navedeno je treba peto vprašanje razumeti tako, da se z njim sprašuje, ali je treba Direktivo 2000/43, zlasti določbe njenega člena 2(1) in (2)(a) in (b), razlagati tako, da nasprotuje nacionalni določbi, v skladu s katero mora za to, da bi bilo mogoče ugotoviti obstoj neposredne ali posredne diskriminacije na podlagi rase ali narodnosti na področjih, ki jih obsega člen 3(1) te direktive, manj ugodno obravnavanje ali posebno neugoden položaj, na katerega se sklicujeta navedeni točki (a) in (b), posegati v pravice ali legitimne interese.
- 65 V zvezi s tem je treba najprej opozoriti, kot izhaja iz uvodnih izjav 12 in 13 Direktive 2000/43, da je njen namen zagotovitev razvoja demokratičnih in strpnih družb, ki omogočajo sodelovanje vseh oseb ne glede na njihovo raso ali narodnost, in da je v ta namen treba v Uniji prepovedati „vsako“ neposredno ali posredno diskriminacijo na podlagi rase ali narodnosti v zvezi s področji, ki jih obsega ta direktiva. Člen 2(1) te direktive potrjuje tudi, da načelo enakega obravnavanja v tej direktivi pomeni, da ne sme biti „nobene“ neposredne ali posredne diskriminacije na podlagi rase ali narodnosti.
- 66 Dalje, in kot je bilo opozorjeno v točki 42 te sodbe, področja uporabe navedene direktive ni mogoče opredeliti ozko.
- 67 Nazadnje, v uvodni izjavi 28 Direktive 2000/43 je navedeno, da je njen cilj zagotavljanje skupne visoke ravni zaščite pred diskriminacijo v državah članicah. V zvezi s tem je iz člena 6(1) te direktive razvidno, da ta določa „minimalne zahteve“, ne da bi to posegalo v možnost držav članic, da sprejmejo ali ohranijo „ugodnejše“ določbe za varovanje načela enakega obravnavanja.
- 68 Ugotoviti pa je treba, da nacionalna določba, kakršna je ta iz postopka v glavni stvari, ki kot „manj ugodno“ obravnavanje ali postavitve v „posebno neugoden“ položaj v smislu točk (a) in (b) člena 2(2) Direktive 2000/43 opredeljuje le ravnanja, ki posegajo v „pravico“ ali „legitimen interes“ osebe, postavlja pogoj, ki ne izhaja iz navedenih določb te direktive in ki zato omejuje področje varstva, ki ga zagotavlja navedena direktiva.
- 69 Glede na zgoraj navedeno je treba na peto vprašanje odgovoriti, da je treba Direktivo 2000/43, zlasti določbe njenega člena 2(1) in (2)(a) in (b), razlagati tako, da nasprotuje nacionalni določbi, v skladu s katero mora za to, da bi bilo mogoče ugotoviti obstoj neposredne ali posredne diskriminacije na podlagi rase ali narodnosti na področjih, ki jih obsega člen 3(1) te direktive, manj ugodno obravnavanje ali posebno neugoden položaj, na katerega se sklicujeta navedeni točki (a) in (b), zajemati poseg v pravice ali legitimne interese.

Vprašanja od drugega do četrtega

- 70 Predložitveno sodišče želi z vprašanji od drugega do četrtega, ki jih je treba obravnavati skupaj na tretjem mestu, v bistvu izvedeti, ali je treba člen 2(2)(a) Direktive 2000/43 razlagati tako, da ukrep, kot je sporna praksa, lahko ustvari položaj, v katerem so osebe v smislu navedene določbe obravnavane „manj ugodno“ od drugih oseb „v primerljivem položaju“ iz razlogov, ki se v celoti ali deloma nanašajo na narodnost, tako da bi bila navedena praksa vzrok za neposredno diskriminacijo na podlagi take narodnosti v smislu te določbe.
- 71 V zvezi s tem je treba spomniti, da člen 267 PDEU Sodišču ne daje pristojnosti, da uporabi pravila Unije v določenem primeru, ampak le, da se izreče o razlagi Pogodb in aktov, ki jih sprejmejo institucije Unije. Vendar lahko Sodišče v okviru sodnega sodelovanja, ki ga vzpostavlja ta člen, na podlagi elementov v spisu nacionalnemu sodišču predloži razlago prava Unije, ki bi mu lahko koristila pri presoji učinkov njegovih določb (glej zlasti sodbo Feryn, C-54/07, EU:C:2008:397, točka 19 in navedena sodna praksa).

- 72 V tej zadevi je treba opozoriti, prvič, kot je že bilo navedeno v točki 58 te sodbe, da je Direktiva 2000/43 na področju njene uporabe konkretni izraz načela prepovedi diskriminacije na podlagi rase in etničnega porekla, ki je določeno v členu 21 Listine.
- 73 Drugič, navesti je treba, da uvodna izjava 3 te direktive napotuje na različne mednarodne sporazume, med katerimi je zlasti Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, sprejeta 21. decembra 1965. V skladu s členom 1 te konvencije je diskriminacija na podlagi narodnosti osebe oblika rasne diskriminacije.
- 74 Tretjič, kakor je razvidno iz uvodnih izjav 9, 12 in 13 Direktive 2000/43, je želel zakonodajalec Unije prav tako poudariti, prvič, da lahko diskriminacija, ki temelji na rasi ali narodnosti, oslabi doseganje ciljev Pogodbe, zlasti doseganje visoke ravni zaposlovanja in socialnega varstva, porast življenjskega standarda in kakovosti življenja, gospodarske in socialne kohezije ter solidarnosti ter cilj razvijanja Unije kot območja svobode, varnosti in pravice, in drugič, da je namen prepovedi vsake diskriminacije te vrste, ki jo določa navedena direktiva na področjih, ki jih ureja, zlasti zagotovitev razvoja demokratičnih in strpnih družb, ki omogočajo sodelovanje vseh oseb ne glede na njihovo raso ali narodnost.
- 75 Glede na te uvodne ugotovitve in glede, prvič, vprašanja, ali je mogoče šteti, da je bilo različno obravnavanje, ki izhaja iz sporne prakse, vzpostavljeno zaradi narodnosti v smislu člena 2(2)(a) Direktive 2000/43, kar je predmet četrtega vprašanja za predhodno odločanje, je treba najprej navesti, da zgolj okoliščina, da v zadevni mestni četrti iz postopka v glavni stvari živijo tudi prebivalci, ki niso romskega porekla, ne more izključiti, da je bila taka praksa vzpostavljena na podlagi dejstva, da so prebivalci te mestne četrti večinoma romskega porekla.
- 76 Dalje in glede na sklicevanje, ki ga vsebuje to četrto vprašanje, na manj ugodno obravnavanje, ki bi lahko „v celoti ali deloma“ temeljilo na okoliščini, da se nanaša na etnično skupino Romov, je treba pojasniti, da za obstoj neposredne diskriminacije v smislu člena 2(2)(a) Direktive 2000/43 zadošča, da je ta narodnost privedla do odločitve o vzpostavitvi navedenega obravnavanja, brez poseganja v izjeme iz členov 4 in 5 Direktive 2000/43, ki se nanašajo na bistvene in odločilne poklicne zahteve in na pozitivne ukrepe držav članic za preprečevanje neugodnosti ali za nadomestilo neugodnosti, ki so povezane z raso ali narodnostjo, saj gre za izjeme, ki v tej zadevi niso upoštevne.
- 77 Nazadnje, iz člena 8(1) Direktive 2000/43 izhaja, da mora tožena stranka, kadar osebe, ki menijo, da se jim je zgodila krivica, ker zanje ni bilo uporabljeno načelo enakega obravnavanja, sodišču ali drugemu pristojnemu organu predložijo dejstva, na podlagi katerih je mogoče sklepati, da je prišlo do neposredne ali posredne diskriminacije, dokazati, da ni bilo kršitve navedenega načela.
- 78 V zvezi s tem je Sodišče pojasnilo, da čeprav mora oseba, ki meni, da ji je bila storjena krivica, ker ni bilo uporabljeno načelo enakega obravnavanja, najprej dokazati dejstva, iz katerih je mogoče sklepati, da je prišlo do neposredne ali posredne diskriminacije, pa je treba pri dokazovanju takih dejstev zagotoviti, da zavrnitev tožene stranke, da predloži informacije, ne ogrozi doseganja ciljev Direktive 2000/43 (sodba Meister, C-415/10, EU:C:2012:217, točki 36 in 40).
- 79 Presoja dejstev, na podlagi katerih je mogoče sklepati o neposredni ali posredni diskriminaciji, v skladu z nacionalno zakonodajo in/ali prakso je stvar nacionalnega sodnega ali drugega pristojnega organa, kakor je navedeno v uvodni izjavi 15 Direktive 2000/43 (sodba Meister, C-415/10, EU:C:2012:217, točka 37).
- 80 Tako mora v tej zadevi predložitveno sodišče upoštevati vse okoliščine sporne prakse, da bi odločilo, ali obstaja dovolj elementov za to, da se dejstva, na podlagi katerih je mogoče sklepati o obstoju neposredne diskriminacije na podlagi narodnosti, štejejo za dokazana, in da bi zagotovilo, da zaradi

zavrnitve informacij s strani tožene stranke, v tem primeru družbe ČEZ RB, v okviru dokazovanja takih dejstev ne bi bila ogrožena uresničitev ciljev Direktive 2000/43 (glej v tem smislu sodbo Meister, C-415/10, EU:C:2012:217, točka 42).

- 81 Med elementi, ki jih je v zvezi s tem mogoče upoštevati, je zlasti okoliščina, ki jo navaja predložitveno sodišče, da ni sporno, in temu ne ugovarja družba ČEZ RB, da je sporno prakso vzpostavila le v mestnih četrtih, v katerih je znano, da tako kot v četrti „Gizdova mahala“ večinoma živijo bolgarski državljani romskega porekla.
- 82 Enako velja za okoliščino, na katero se sklicuje KZD v svojih stališčih, predloženih Sodišču, na podlagi katere je družba ČEZ RB v okviru različnih zadev, ki jih je obravnavala KZD, potrdila, da je menila, da so škodo in nezakonite priklope predvsem povzročili omenjeni državljani romskega porekla. Na podlagi takih trditev bi bilo namreč mogoče sklepati, da sporna praksa temelji na stereotipih ali etničnih predsodkih, pri čemer se rasni razlogi tako povezujejo z drugimi razlogi.
- 83 Med elementi, ki jih je tudi mogoče upoštevati, je okoliščina, ki jo je navedlo predložitveno sodišče, da družba ČEZ RB, čeprav jo je navedeno sodišče ustrezno pozvalo v skladu z dokaznim bremenom, ni predložila dokazov o zatrtjevanju škodi, posegih v števec in nezakonitih priklopih in je trdila, da je to splošno znano.
- 84 Poleg tega mora predložitveno sodišče upoštevati zavezujočo naravo, splošnost in trajnost sporne prakse, ki zaradi dejstva, prvič, da je bila tako brez razlikovanja razširjena na vse prebivalce mestne četrti, ne glede na to, ali so bili njihovi posamični števeci za električno energijo predmet posegov ali so se na njih opravljali nezakoniti priklopi, in ne glede na istovetnost storilcev teh dejanj, ter drugič, da še vedno traja skoraj četrt stoletja po tem, ko je bila vzpostavljena, napeljuje na to, da vsi prebivalci te mestne četrti, za katero je znano, da v njej večinoma živijo bolgarski državljani romskega porekla, štejejo za potencialne storilce takih nezakonitih ravnanj. Tudi tako dožemanje bi bilo namreč lahko upoštevno za celostno presojo zadevne prakse (glej po analogiji sodbo Asociația Accept, C-81/12, EU:C:2013:275, točka 51).
- 85 Poleg tega je treba spomniti, da če bi predložitveno sodišče ugotovilo, da velja domneva diskriminacije, se za učinkovito izvajanje načela enakega obravnavanja zahteva, da je dokazno breme na strani zadevnih toženih strank, ki morajo dokazati, da navedeno načelo ni bilo kršeno (glej zlasti sodbi Coleman, C-303/06, EU:C:2008:415, točka 54, in Asociația Accept, C-81/12, EU:C:2013:275, točka 55). Podobno bi morala družba ČEZ RB kot tožena stranka ovreči obstoj take kršitve načela enakega obravnavanja in dokazati, da vzpostavitev sporne prakse in njena ohranitev nikakor ne temeljita na okoliščini, da v zadevnih četrtih večinoma živijo bolgarski državljani romskega porekla, ampak izključno na objektivnih dejavnikih, ki niso povezani z diskriminacijo na podlagi rase ali narodnosti (glej po analogiji sodbi Coleman, C-303/06, EU:C:2008:415, točka 55, in Asociația Accept, C-81/12, EU:C:2013:275, točka 56).
- 86 Drugič in glede drugih pogojev iz člena 2(2)(a) Direktive 2000/43, ki so predmet drugega in tretjega vprašanja, in sicer obstoja „manj ugodne obravnave“ in „primerljivosti“ preučenih položajev, ni dvoma, da ima praksa, kakršna je sporna praksa, take lastnosti.
- 87 Po eni strani namreč neugodnemu obravnavanju, ki izhaja iz navedene prakse za prebivalce, večinoma romskega porekla, ki živijo v zadevni mestni četrti, ni mogoče oporekati glede na to, da je zadevnim strankam izjemno težko, celo nemogoče, odčitavati svoje števec za električno energijo, da bi preverile svojo porabo, in glede na žaljivo in stigmatizirajočo naravo te prakse, ki je že bila navedena v točki 84 te sodbe.
- 88 Po drugi strani in glede vprašanja, ali bi bil pogoj, ki se nanaša na obstoj „primerljivega položaja“ v smislu člena 2(2)(a) Direktive 2000/43, lahko izpolnjen v zadevi iz postopka v glavni stvari, je iz predložitvene odločbe razvidno, da dvomi predložitvenega sodišča v zvezi s tem temeljijo na dejstvu,

da za osebe, ki niso romskega porekla in živijo v „romskih četrtih“, prav tako velja sporna praksa in da obratno ta praksa ne velja za osebe romskega porekla, ki živijo v četrtih, v katerih večina prebivalcev ni takega porekla.

- 89 V zvezi s tem je treba spomniti, da je treba zahtevo, ki se nanaša na primerljivost položajev za ugotovitev kršitve načela enakega obravnavanja, presoditi glede na vse njihove značilnosti (glej zlasti sodbo Arcelor Atlantique in Lorraine in drugi, C-127/07, EU:C:2008:728, točka 25).
- 90 V tej zadevi je treba tako ugotoviti, da je treba načeloma za vse končne uporabnike električne energije istega mestnega distributerja ne glede na mestno četrt, v kateri ti uporabniki prebivajo, šteti, da se v zvezi s tem distributerjem nahajajo v primerljivem položaju, kar zadeva dajanje števca za električno energijo, namenjenega merjenju in spremljanju njihove porabe, na voljo.
- 91 Glede na vse zgoraj navedeno je treba na vprašanja od drugega do četrtega odgovoriti, da je treba člen 2(2)(a) Direktive 2000/43 razlagati tako, da ukrep, kot je sporna praksa, pomeni neposredno diskriminacijo v smislu te določbe, če se izkaže, da je bil navedeni ukrep sprejet in/ali ohranjen iz razlogov, povezanih z narodnostjo, ki je skupna večjemu delu prebivalcev zadevne mestne četrti, kar mora presoditi predložitveno sodišče ob upoštevanju vseh upoštevnihih okoliščin zadeve ter pravil v zvezi s prevalitivjo dokaznega bremena iz člena 8(1) navedene direktive.

Vprašanja od šestega do devetega

- 92 Predložitveno sodišče z vprašanji od šestega do devetega, ki jih je treba obravnavati skupaj in na četrtem mestu, v bistvu sprašuje o pomenu pojmov „na videz nevtralna praksa“ in „postavila osebe neke rase ali narodnosti v posebno neugoden položaj v primerjavi z drugimi osebami“ v smislu člena 2(2)(b) Direktive 2000/43 ter želi izvedeti, ali tako praksa, kakršna je sporna praksa, če ne gre za neposredno diskriminacijo, izpolnjuje navedene pogoje in ali jo je zato mogoče šteti za posredno diskriminacijo v smislu navedene določbe. Predložitveno sodišče se tudi sprašuje, ali je treba isto določbo razlagati tako, da nasprotuje nacionalni določbi, v skladu s katero bi moral za obstoj take posredne diskriminacije posebno neugoden položaj nastati zaradi rase ali narodnosti.
- 93 Glede, prvič, obstoja „na videz nevtralne prakse“ v smislu člena 2(2)(b) Direktive 2000/43 in vprašanja, ali je treba ta pojem, tako kot predložitveno sodišče sprašuje v šestem vprašanju, razumeti tako, da označuje prakso, katere nevtralnost je posebno „očitna“, ali prakso, ki je „na videz“ oziroma „na prvi pogled“ nevtralna, je nedvomno treba navedeni pojem, kot je navedla generalna pravobranilka v točki 92 sklepnihih predlogov, razumeti v tem drugem smislu.
- 94 Poleg dejstva, da navedena razlaga ustreza najbolj naravnemu pomenu uporabljenega izraza, jo je treba sprejeti tudi glede na ustaljeno sodno prakso Sodišča, ki se nanaša na pojem posredne diskriminacije, v skladu s katero lahko posredna diskriminacija v nasprotju z neposredno diskriminacijo izhaja iz ukrepa, ki čeprav je oblikovan nevtralno, to pomeni glede na druga merila, ki niso povezana z varovano lastnostjo, vendarle vodi do tega, da osebe s tako lastnostjo postavi v posebno neugoden položaj (glej v tem smislu zlasti sodbo Z., C-363/12, EU:C:2014:159, točka 53 in navedena sodna praksa).
- 95 Drugič, in glede dvomov predložitvenega sodišča v njegovem sedmem vprašanju glede člena 4(3) ZZD, v skladu s katerim gre za posredno diskriminacijo, če je oseba postavljena v manj ugoden položaj glede na druge osebe zaradi rase ali narodnosti, je treba spomniti, kot je razvidno iz odgovora na vprašanja od drugega do četrtega, da je treba, če se izkaže, da je bil ukrep, ki vzpostavlja različno obravnavanje, sprejet iz razlogov, povezanih z raso ali narodnostjo, tak ukrep opredeliti kot „neposredno diskriminacijo“ v smislu člena 2(2)(a) Direktive 2000/43.

- 96 Po drugi strani posredna diskriminacija zaradi rase ali narodnosti ne zahteva, da je tak razlog podlaga za zadevni ukrep. Da bi lahko neki ukrep spadal na področje člena 2(2)(b) Direktive 2000/43, kot je razvidno iz sodne prakse, na katero je bilo opozorjeno v točki 94 te sodbe, zadostuje namreč, da je učinek navedenega ukrepa, čeprav je oblikovan na nevtralnih merilih, ki ne temeljijo na varovani lastnosti, tak, da osebe s tako lastnostjo postavi v posebno neugoden položaj.
- 97 Iz zgoraj navedenega izhaja, da je treba navedeni člen 2(2)(b) razlagati tako, da nasprotuje nacionalni določbi, ki obstoj posredne diskriminacije na podlagi rase ali narodnosti pogojuje z zahtevo, da je zadevni ukrep sprejet na podlagi rase ali narodnosti.
- 98 Tretjič in glede pojasnila, vsebovanega v členu 2(2)(b) Direktive 2000/43 glede obstoja „posebno neugodnega položaja“ za osebe neke rase ali narodnosti glede na druge osebe, predložitveno sodišče v osmem vprašanju navaja, da člen 2(2)(a) te direktive neposredno diskriminacijo opredeljuje s sklicevanjem na obstoj „manj ugodnega obravnavanja“. Navedeno sodišče se v zvezi s to terminološko razliko sprašuje, ali lahko zgolj „posebno veliki, očitni in težki primeri“ povzročijo „posebno“ neugoden položaj v smislu navedenega člena 2(2)(b) Direktive 2000/43.
- 99 V zvezi s tem je treba navesti, da niti iz izraza „posebno neugoden položaj“, uporabljenega v navedenem členu 2(2)(b), niti iz drugih pojasnil iz navedene določbe ne izhaja, da bi tak neugoden položaj obstajal le v posebno velikem, očitnem in težkem primeru neenakosti.
- 100 Navedeni pogoj je treba po drugi strani razumeti tako, da so zlasti osebe neke narodnosti zaradi zadevnega ukrepa v neugodnem položaju.
- 101 Na eni strani, taka razlaga je v skladu s sodno prakso Sodišča, oblikovano glede pojma posredne diskriminacije, iz katere izhaja zlasti, da do take diskriminacije lahko pride, če uporaba nacionalnega ukrepa, ki je sicer oblikovan nevtralnno, dejansko postavlja v slabši položaj veliko več imetnikov varovane osebne lastnosti kot oseb, ki te lastnosti nimajo (glej zlasti v tem smislu sodbi Z., C-363/12, EU:C:2014:159, točka 53 in navedena sodna praksa, in Cachaldora Fernández, C-527/13, EU:C:2015:215, točka 28 in navedena sodna praksa).
- 102 Na drugi strani, navedena razlaga je v nasprotju z razlago, iz katere naj bi izhajalo, da le posebno veliki, očitni in težki primeri neenakosti spadajo v člen 2(2)(b) Direktive 2000/43, bolj v skladu s cilji, ki jim sledi zakonodajalec Unije in na katere je bilo opozorjeno v točkah 42, 67 in od 72 do 74 te sodbe.
- 103 Četrtoč, in glede devetega vprašanja predložitvenega sodišča, ki se nanaša na to, ali je člen 4(2) in (3) ZZD, ki napotuje na „manj ugodno“ obravnavanje ali položaj za opredelitev tako neposredne kot posredne diskriminacije in torej na isto težo, v skladu z Direktivo 2000/43, zadostuje navedba, da je iz razlage iz točk od 99 do 102 te sodbe glede člena 2(2)(b) navedene direktive razvidno, da ni potrebna nobena posebna teža v zvezi s posebno neugodnim položajem, na katerega se nanaša zadnja določba. V teh okoliščinah neuporaba takega merila teže v zgoraj navedeni nacionalni zakonodaji ne more povzročiti težav glede skladnosti z navedeno direktivo.
- 104 Petič, in glede poizvedb iz šestega in osmega vprašanja, v okviru katerih se želi izvedeti, ali je praksa, kakršna je sporna, „na videz“ nevtralna in ali povzroča „posebno neugoden položaj“ v smislu člena 2(2)(b) Direktive 2000/43, kot je bilo pojasnjeno zgoraj, je treba spomniti, kot je bilo storjeno že v točki 71 te sodbe, da čeprav mora predložitveno sodišče presoditi dejstva in uporabiti pravila prava Unije v določeni zadevi, lahko Sodišče predložitvenemu sodišču poda razlago prava Unije, ki bi mu lahko koristila pri presoji učinkov njegovih določb.

- 105 V tej zadevi je treba navesti, da če predložitveno sodišče ugotovi, da ni bilo dokazano, da sporna praksa pomeni neposredno diskriminacijo na podlagi narodnosti, je na podlagi dejstev, kakršna je ugotovilo navedeno sodišče, mogoče ugotoviti, da taka praksa ima potrebne lastnosti za obstoj posredne diskriminacije v smislu navedene določbe, razen če je ni mogoče upravičiti na podlagi člena 2(2)(b) Direktive 2000/43.
- 106 Ni namreč sporno, prvič, da bi ta praksa in merilo za njeno izključno izvajanje, in sicer lokacija zadevnih prebivališč v mestni četrti, v kateri so bili ugotovljeni številni posegi v števec za električno energijo in škoda na njih ter nezakoniti priklopi, pomenila na videz nevtralnno prakso in na videz nevtralnno merilo v smislu člena 2(2)(b) Direktive 2000/43, kakor je pojasnjen v točkah 93 in 94 te sodbe.
- 107 Drugič, ker glede navedb iz predložitvene odločbe ni sporno, da se je navedena praksa izvajala le v mestnih četrtih, v katerih, tako kot v zadevni mestni četrti iz postopka v glavni stvari, večinoma živijo osebe romskega porekla, lahko taka praksa v veliko večjem obsegu škoduje osebam take narodnosti in tako v smislu člena 2(2)(b) Direktive 2000/43, kakor je pojasnjen v točkah od 100 do 102 te sodbe, privede do posebno neugodnega položaja za osebe take narodnosti v primerjavi z drugimi osebami.
- 108 Kot je bilo že poudarjeno v točki 87 te sodbe, je tak neugoden položaj zlasti v žaljivi in stigmatizirajoči naravi sporne prakse in dejstvu, da taka praksa končnemu uporabniku izredno otežuje, celo onemogoča, odčitavanje svojega števca za električno energijo, da bi preveril svojo porabo.
- 109 Glede na vse zgoraj navedeno je treba na vprašanja od šestega do devetega odgovoriti, da je člen 2(2)(b) Direktive 2000/43 treba razlagati tako, da:
- ta določba nasprotuje nacionalni določbi, ki določa, da mora posebno neugoden položaj, zato da bi obstajala posredna diskriminacija na podlagi rase ali narodnosti, nastati zaradi rase ali narodnosti;
 - pojem „na videz nevtralnna“ določba, merilo ali praksa v smislu navedene določbe pomeni določbo, merilo ali prakso, ki so oblikovani ali se uporabljajo na videz nevtralnno, to pomeni ob upoštevanju dejavnikov, ki so različni od varovane lastnosti in ji niso enakovredni;
 - pojem „posebno neugoden položaj“ v smislu te iste določbe ne označuje težkih, očitnih ali posebno velikih primerov neenakosti, ampak pomeni, da so zlasti osebe neke rase ali narodnosti zaradi zadevne določbe, merila ali prakse v neugodnem položaju;
 - lahko praksa, kot je ta iz postopka v glavni stvari, če ne pomeni neposredne diskriminacije v smislu člena 2(2)(a) navedene direktive, načeloma pomeni na videz nevtralnno prakso, ki vodi do posebno neugodnega položaja za osebe neke narodnosti glede na druge osebe v smislu točke (b) navedenega člena 2(2).

Deseto vprašanje

- 110 Predložitveno sodišče želi z desetim vprašanjem v bistvu izvedeti, ali je treba člen 2(2)(b) Direktive 2000/43 razlagati tako, da je lahko praksa, kot je ta iz postopka v glavni stvari, objektivno upravičena zaradi zagotavljanja varnosti električnega omrežja in ustreznega evidentiranja porabe električne energije, zlasti ob upoštevanju nujnosti zagotovitve prostega dostopa končnih uporabnikov do svojih števcov za električno energijo in torej zlasti dejstva, da so iz objav v medijih znana druga tehnično in finančno dostopna sredstva za zagotavljanje varnosti števcov za električno energijo.

- 111 Kot je razvidno iz navedenega člena 2(2)(b), pomeni na videz nevtralna določba, merilo ali praksa, ki pa lahko vodi do posebno neugodnega položaja za osebe neke rase ali narodnosti, posredno diskriminacijo in je zato prepovedana, razen če to določbo, merilo ali prakso objektivno upravičuje zakoniti cilj in če so sredstva za doseganje tega cilja ustrezna in nujna.
- 112 V zvezi s tem je treba poudariti, da je treba glede na ugotovitve in cilje, na katere je bilo opozorjeno v točkah od 72 do 74 te sodbe, v primeru različnega obravnavanja na podlagi rase ali narodnosti pojem objektivna upravičenost razlagati ozko.
- 113 V tej zadevi, in kot je razvidno iz predložitvene odločbe in stališč, ki jih je predložila družba ČEZ RB pri Sodišču, navedena družba trdi, da je bila sporna praksa vzpostavljena za preprečevanje številnih posegov v števec za električno energijo in škode ter nezakonitih priklopov, ki so bili ugotovljeni v zadevni mestni četrti. Namen navedene prakse naj bi bil tako preprečevanje goljufij in zlorab ter zaščita posameznikov pred tveganji, ki jih imajo lahko taka ravnanja za njihovo življenje in zdravje, ter zagotavljanje kakovosti in varnosti distribucije električne energije v interesu vseh uporabnikov.
- 114 Prvič, priznati je treba, kot je navedla tudi generalna pravobranilka v točki 117 sklepnih predlogov, da so taki cilji kot celota legitimni cilji, ki jih priznava pravo Unije (glej glede preprečevanja goljufij in kriminala sodbo Placanica in drugi, C-338/04, C-359/04 in C-360/04, EU:C:2007:133, točki 46 in 55).
- 115 Drugič, poudariti je treba, da morajo biti preučeni ukrepi v skladu s členom 2(2)(b) Direktive 2000/43 „objektivno“ upravičeni s takimi cilji.
- 116 V okoliščinah, kot so te iz postopka v glavni stvari, in ker se družba ČEZ RB za upravičenje sporne prakse opira na obstoj številnih škodnih dejanj in nezakonitih priklopov na števec za električno energijo, ki so se dogajali v preteklosti v zadevni četrti, in na tveganje nadaljevanja takih ravnanj, mora ta družba, kot je navedla generalna pravobranilka v točki 115 sklepnih predlogov, objektivno dokazati vsaj, prvič, dejanski obstoj in obseg navedenih nezakonitih ravnanj, in drugič, glede na okoliščino, da je od njih preteklo že približno 25 let, natančne razloge, iz katerih v zadevni mestni četrti še vedno obstaja veliko tveganje, da se bodo taka škoda in nezakoniti priklopi na števec nadaljevali.
- 117 Družba ČEZ RB, da bi ravnala v skladu z dokaznim bremenom, ki ga nosi v zvezi s tem, ne more zgolj trditi, da so taka ravnanja in tveganja „znana“, kar naj bi storila pred predložitvenim sodiščem.
- 118 Tretjič, če bi družba ČEZ RB lahko dokazala, da sporna praksa objektivno sledi zakonitim ciljem, na katere se sklicuje, je treba dokazati tudi, kot zahteva člen 2(2)(b) Direktive 2000/43, da je ta praksa ustrezna in nujna za doseganje navedenih ciljev.
- 119 Kot je generalna pravobranilka navedla v točkah od 121 do 124 sklepnih predlogov, se zdi na prvi pogled in s pridržkom dokončne presoje dejstev, ki jo mora v zvezi s tem opraviti predložitveno sodišče, da je praksa, kakršna je sporna, primerna za učinkovito preprečevanje zatrjevanih nezakonitih ravnanj v tej zadevi, tako da se zdi pogoj primernosti take prakse za doseganje zatrjevanih legitimnih ciljev izpolnjen.
- 120 Glede pogoja nujnosti sporne prakse za doseganje teh ciljev mora zlasti predložitveno sodišče preveriti, ali imajo mestne četrti, kakršna je zadevna iz postopka v glavni stvari, v katerih družba ČEZ RB izvaja sporno prakso, take značilnosti, da drugi ustrezni in manj omejujoči ukrepi ne bi omogočali rešitve nastalih težav.
- 121 KZD v zvezi s tem v svojih stališčih zatrjuje, da so se druga podjetja za distribucijo električne energije odpovedala sporni praksi s tem, da so dala prednost drugim tehnikam za preprečevanje škode in posegov in so v zadevnih četrtih ponovno namestila števec za električno energijo na običajni višini.

- 122 Predložitveno sodišče mora preveriti, ali obstajajo drugi ustrezni, manj omejujoči ukrepi za uresničevanje ciljev, na katere se sklicuje družba ČEZ RB, in če je tako, ugotoviti, da sporne prakse ni mogoče šteti za nujno v smislu člena 2(2)(b) Direktive 2000/43.
- 123 Poleg tega, in če ne bi bilo mogoče najti nobenega drugega tako učinkovitega ukrepa, kot je sporna praksa, bo moralo predložitveno sodišče preveriti še, ali niso neprijetnosti, povzročene s sporno prakso, čezmerne glede na zastavljene cilje in ali ta praksa ne posega prekomerno v legitimne interese oseb, ki živijo v zadevnih četrtih (glej v tem smislu zlasti sodbi Ingeniørforeningen i Danmark, C-499/08, EU:C:2010:600, točki 32 in 47, in Nelson in drugi, C-581/10 in C-629/10, EU:C:2012:657, točka 76 in naslednje).
- 124 Navedeno sodišče bo moralo, prvič, upoštevati legitimni interes končnih uporabnikov električne energije za dostop do dobave električne energije pod pogoji, ki nimajo žaljivega ali stigmatizirajočega učinka.
- 125 Prav tako bo moralo upoštevati zavezujočo naravo, splošnost in dolgotrajnost sporne prakse, za katero ni sporno, kot je bilo navedeno že v točki 84 te sodbe, da se je brez razlikovanja in dalj časa izvajala za vse prebivalce zadevne četrti, čeprav, kar mora preveriti to sodišče, večini od njih ni mogoče očitati posamičnega nezakonitega ravnanja in jih ni mogoče šteti za odgovorne za tovrstna dejanja, ki so jih povzročile tretje osebe.
- 126 Navedeno sodišče bo moralo pri svoji presoji nazadnje upoštevati legitimni interes končnih potrošnikov, ki živijo v zadevni četrti, za možnost učinkovitega in rednega odčitavanja in nadzora svoje porabe električne energije, pri čemer je ta interes in nadzor, kot je bilo že poudarjeno v točki 44 te sodbe, izrecno priznal in podprl zakonodajalec Unije.
- 127 Glede na vsa navedena merila presoje se zdi, da sporna praksa ne more biti upravičena v smislu člena 2(2)(b) Direktive 2000/43 v delu, v katerem se zdijo neprijetnosti, ki jih ta povzroča, čezmerne glede na zastavljene cilje, vendar mora v okviru postopka za predhodno odločanje, začetega na podlagi člena 267 PDEU, končno presojiti v zvezi s tem opraviti predložitveno sodišče.
- 128 Glede na zgoraj navedeno je treba na deseto vprašanje odgovoriti, da je treba člen 2(2)(b) Direktive 2000/43 razlagati tako, da je lahko praksa, kot je ta iz postopka v glavni stvari, objektivno upravičena zaradi zagotavljanja varnosti električnega omrežja in ustreznega evidentiranja porabe električne energije le pod pogojem, da navedena praksa ne prekorači tistega, kar je ustrezno in nujno za uresničitev teh legitimnih ciljev, in da povzročene neprijetnosti niso čezmerne glede na tako zastavljene cilje. To ne velja, če se ugotovi, kar mora preveriti predložitveno sodišče, bodisi da obstajajo druga ustrezna in manj omejujoča sredstva za doseg navedenih ciljev bodisi – in če taka druga sredstva ne obstajajo – da navedena praksa čezmerno posega v legitimni interes končnih uporabnikov električne energije, ki živijo v zadevni četrti, v kateri večinoma živijo prebivalci romskega porekla, za dostop do dobave električne energije pod pogoji, ki nimajo žaljivega ali stigmatizirajočega učinka in ki jim omogočajo redni nadzor nad svojo porabo električne energije.

Stroški

- 129 Ker je ta postopek za stranke v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški, priglašeni za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (veliki senat) razsodilo:

1. Izraz „diskriminacija na podlagi narodnosti“ v smislu Direktive Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost in zlasti njenih členov 1 in 2(1) je treba razlagati tako, da se v okoliščinah, kot so te iz postopka v glavni stvari, v katerih so vsi števcji za električno energijo v mestni četrti, v kateri večinoma živijo prebivalci romskega porekla, nameščeni na stebrih, ki so del električnega omrežja, napeljanega po zraku, na višini od šest do sedem metrov, medtem ko so taki števcji v drugih četrtih nameščeni na višini pod dvema metroma, navedeni izraz uporablja ne glede na to, ali navedeni kolektivni ukrep vpliva na osebe neke narodnosti ali na osebe, ki niso navedene narodnosti in se skupaj s prvimi obravnavajo manj ugodno ali so postavljene v posebno neugoden položaj, ki izhaja iz tega ukrepa.
2. Direktivo 2000/43, zlasti določbe njenega člena 2(1) in (2)(a) in (b), je treba razlagati tako, da nasprotuje nacionalni določbi, v skladu s katero mora za to, da bi bilo mogoče ugotoviti obstoj neposredne ali posredne diskriminacije na podlagi rase ali narodnosti na področjih, ki jih obsega člen 3(1) te direktive, manj ugodno obravnavanje ali posebno neugoden položaj, na katerega se sklicujeta navedeni točki (a) in (b), zajemati poseg v pravice ali legitimne interese.
3. Člen 2(2)(a) Direktive 2000/43 je treba razlagati tako, da ukrep, kot je ta, opisani v točki 1 tega izreka, pomeni neposredno diskriminacijo v smislu te določbe, če se izkaže, da je bil navedeni ukrep sprejet in/ali ohranjen iz razlogov, povezanih z narodnostjo, ki je skupna večjemu delu prebivalcev zadevne mestne četrti, kar mora presoditi predložitveno sodišče ob upoštevanju vseh upoštevnihi okoliščin zadeve ter pravil v zvezi s prevalitivjo dokaznega bremena iz člena 8(1) navedene direktive.
4. Člen 2(2)(b) Direktive 2000/43 je treba razlagati tako, da:
 - ta določba nasprotuje nacionalni določbi, v skladu s katero mora posebno neugoden položaj, zato da bi obstajala posredna diskriminacija na podlagi rase ali narodnosti, nastati zaradi rase ali narodnosti;
 - pojem „na videz nevtralna“ določba, merilo ali praksa v smislu navedene določbe pomeni določbo, merilo ali prakso, ki so oblikovani ali se uporabljajo na videz nevtralno, to pomeni ob upoštevanju dejavnikov, ki so različni od varovane lastnosti in ji niso enakovredni;
 - pojem „posebno neugoden položaj“ v smislu iste določbe ne označuje težkih, očitnih ali posebno velikih primerov neenakosti, ampak pomeni, da so zlasti osebe neke rase ali narodnosti zaradi zadevne določbe, merila ali prakse v neugodnem položaju;
 - lahko ukrep, kot je ta, opisani v točki 1 tega izreka, če ne pomeni neposredne diskriminacije v smislu člena 2(2)(a) navedene direktive, načeloma pomeni na videz nevtralno prakso, ki vodi do posebno neugodnega položaja za osebe neke narodnosti v primerjavi z drugimi osebami, v smislu točke (b) navedenega člena 2(2);
 - je tak ukrep lahko objektivno upravičen zaradi zagotavljanja varnosti električnega omrežja in ustreznega evidentiranja porabe električne energije le pod pogojem, da navedeni ukrep ne prekorači tistega, kar je ustrezno in nujno za uresničitev teh legitimnih ciljev, in da povzročene neprijetnosti niso čezmerne glede na tako zastavljene cilje. To ne velja, če se ugotovi, kar mora preveriti predložitveno sodišče, bodisi da obstajajo druga ustrezna in manj omejujoča sredstva za dosego navedenih ciljev bodisi – in če taka druga sredstva ne obstajajo – da navedeni ukrep čezmerno posega v legitimni

interes končnih uporabnikov električne energije, ki živijo v zadevni četrti, v kateri večinoma živijo prebivalci romskega porekla, za dostop do dobave električne energije pod pogoji, ki nimajo žaljivega ali stigmatizirajočega učinka in ki jim omogočajo redni nadzor nad svojo porabo električne energije.

Podpisi